

**Opis lesov na Pohroní na základe obhliadky,
ktorú uskutočnila kráľovská komisia v roku 1563**

Preklad opisu bol uverejnený v zborníku Sborník prác Lesníckeho a drevárskeho múzea, zv. II. z roku 1962, s. 11 - 29. V opise sú použité preklady zemepisných názvov podľa zborníka a niektoré moje poznámky (BF).

1. Od Polomky po Valaskú po pravej (severnej) strane Hrona

Z Polomky sa prišlo po pravej strane pozdĺž Hrona v smere Brezno do Bacúcha (Batzuch), k železiarskemu závodu, ktorý pred rokmi vybudoval Juraj Schaffer, bývalý banskobystriický obyvateľ, avšak 16 rokov nebola táto železiareň v prevádzke. V roku 1561 (v preklade nesprávne uvedený rok 1861 - BF) Augustín Gaissmayer, bývalý banský majster banskobystriického medeného závodu, spolu so svojimi spoločníkmi znovu ju začali budovať, ale toho medzičasom zanechali a všetky práce zastavili.

Z Bacúcha (Watzuch) sa šlo do osady Maková (Makhowy), odtiaľ potom k osade alebo potoku Lenivá (Lefiui), ktorý tečie od Beňušskej hole (Benitzkha Hola) a potom popri železnom hámre, nachádzajúcom sa vedľa tohto potoka, od Lenivského potoka (Lefiui pach) išlo sa do osady Malá Sviniarka (Clain Schwein) a ďalej do osady Veľká Sviniarka (Gross Schwein; obe osady sú zrejme základ budúceho Bravčova - BF), odtiaľ do Lieskovej (Lisskhoba), z Lieskovej do Malej Beňušskej (Klein Benusch) a potom do Veľkej Beňušskej (Gross Benusch) doliny. Opísaný úsek od Polomky až po potok Veľký Beňuš je asi tri a pol míle dlhý (uhorská míľa je cca 8,5 km – BF) a počnúc od Hrona až po Hoľu pozostáva všetko zo zmiešaného, vyrasteneho jedľového, smrekového a všelijakého listnatého lesa, v ktorom valasi patriaci k muránskemu panstvu spôsobili na niektorých miestach zotínaním stromov pre kŕmenie svojich kôz veľkú škodu. Našli sa aj niektoré salaše obcí. Hradný pán Muráňa Melchior Mäsko (kapitán hradu Melichar Maško – BF) ako aj mesto Brezno vedú o vlastníctvo týchto lesov a obcí spory. Hradný pán uvádza, že vlastníctvo muránskeho panstva siaha až po potok Veľký Beňuš (odkiaľ sa po prehliadke vrátil na Muráň), čo má aj vo svojom vlastníctve a v užívaní a na týchto miestach necháva pásť aj svoj dobytok., Toto právo je však od Brezna popierané a Brežňania vlastníctvo muránskeho panstva nechcú pripustiť ďalej ako po Bacúch.

Z Beňuše popri Hrone v smere k Breznu po obidvoch stranách Hrona sú spustnuté rúbaniská, v ktorých za dvadsať rokov bolo narúbané a odvezené okolo dvanásťtisíc milierov dreva, a to ako drevo na praženie a palivové drevo pre novú hutu a pre komorný dvor, taktiež aj pre potrebu obidvoch pražiarní. Na pravej strane Brežňania všetko vypálili, urobili si tam polia, na ktoré vysadili obilie a repu. Takéto rúbanie má sa im zakázať, aby sa tam mohol vysemeňiť a tak znovu vyrásť ďalší les.

Od tohto rúbaniska išlo sa ďalej a prezreli sa oproti Breznu ležiace doliny ako Studená (Kholten) a Šnóbel (Schnebl), potom dolina Zubrá (Luberi) a Ježová (Gescheny), ktoré sa zvažujú smerom nadol od vrchu Strieborná (Striberna; zrejme niektorý z vrchov Čučoriedková, Zúbra alebo Priehybka - BF), taktiež dolina Vagnár (Vagnagrundt) a našiel sa tam pekný miešaný jedľový, smrekový a listnatý les. V lesoch rozprestierajúcich sa v uvedených dolinách Brežňania vyrúbali stromy na hrady, šindle, dosky a podobné sortimenty, pričom lesy veľmi spustošili. Pod titulom potreby vyrúbali veľa stromov a tie, čo sa im nepáčili, ponechali v lese ležať a hniť. Toto sa im má v budúcnosti zakázať, zrúbané

stromy nemajú v lese nechávať hniť, ale majú si za povinnosť pokladať i tieto stromy odviezť a zužitkovať.

Vychádzajúc z Brezna smerom na Striebornú, je dolina ktorá je asi štvrt' míle dlhá a volá sa Drakšiar (Droschar). Na pravej strane smerom hore rozprestiera sa ihličnatý a listnatý les, z ktorého kováči mesta Brezna berú svoje uhlie. Na ľavej strane je hodný kus lesa, z ktorého Brežňania si urobili polia, takže ho vyklčovali. Odtiaľto prišli komisári na rúbanisko (holtzarbait) Krištofa Falbenstainera, ležiace pri potoku Štiavnička (Schembnitzkha; asi v mieste dnešného Mýta - BF). Na tomto mieste bola pred dvoma rokmi i tohto roku vyrúbaná veľká časť lesa a bude sa tu môcť ešte asi dva roky rúbať. Doprava a uloženie jedného miliera dreva pri Štiavničke stojí menovaného okolo troch zlatých a 35 grajciarov. Zistilo sa tiež, že Falbenstainer, ako aj iní drevárski majstri ani v tomto, ani v iných rúbaniskách nenechali stáť žiaden semenáč, ktorým by sa mohla pôda a zanechané rúbaniská opäť zasemeniť, ale či mladé, či staré všetko vyničili, čím ihličnatý les celkom spustošili, preto ten sa tam nebude môcť tak skoro zasiať a vyrásť. Aj Brežňania zničili a vyrúbali pre Falbenstainera skoro všetky ešte stojace stromy s tým odôvodnením, že si všade tu mienia urobiť polia. Uvedné sa im však nemá povoliť nielen v týchto, ale ani v podobných lesoch a rúbaniskách, ale sa im to má úplne zakázať, aby sa lesy ležiace v blízkosti medeného závodu mohli znovu ujať a rúbať. Od uvedeného Falbenstainerovho rúbaniska vedie dolu hlavná rizňa až po jeho podnik (khram) a k potoku Štiavnička. Hore týmto potokom na pravej strane cez vrchy, dolu do breznianskej cesty až k starej železiarni je jedľový a listnatý les.

A keďže ďalej nebolo pre veľkú hmlu vidieť, drevárski majstri povedali, že povyše Polomky (tu a aj v ďalšom texte sa zrejme nemyslí obec Polomka, ale nejaká iná lokalita v oblasti Mýta a Bystrej – BF) je ešte hodný kus starého a mladého lesa, z ktorého drevo je možné dopraviť na Štiavničku a odtiaľ na Hron.

Na ľavej strane hore popri Štiavničke, naproti Bystrej (Bistra) je dlhá dolina, zvaná Oslav (Osслав). Tu už skôr pôsobil Falbenstainer, na obidvoch stranách má však ešte hodný kus lesa, z ktorého môže drevo k Hronu dopraviť.

Ďalej je tu ešte na tom istom mieste, na ľavej strane dolina alebo les nazvaný Vollgrueb (?), ktorý však nie je taký veľký a odhaduje sa asi na 300 milierov dreva.

Odtiaľto sa prišlo zostupujúc k Bystrej (Wistra) k inému opustenému rúbanisku Krištofa Falbenstainera, kde sa deväť rokov viedol práce Krištof Prissl ako jeho ťažiarcky podnikateľ a spracoval tam 989 milierov dreva. Tu taktiež nebol ponechaný žiaden semenáč, ale len na vrchu niekoľko malých stromčekov. Krištof Falbenstainer zaplatil Krištofovi Prisslovi za milier zoťatého, spracovaného a dovezeného dreva tri zlaté a 35 grajciarov. Na tých istých miestach má ešte dvoch ťažbu vykonávajúcich podnikateľov, Petra Reischenpachera a Petra Ottera, ktorým každému z nich za milier zoťatého, spracovaného a dovezeného dreva dal tri uhorské zlaté a 35 grajciarov.

Od opusteného rúbaniska pozdĺž toku Bystrej (Bystrá dolina – BF) je na pravej strane pekný, primerane vyrastený smrekový a jedľový les, zmiešaný s malým počtom listnatých stromov, v ktorom valasi zo Štiavničky ničením a rúbaním dreva robia škodu. Tí majú byť z tohto pekného lesa, ktorý zväčša pozostáva zo smrekov, čo najskôr so svojimi kozami vyhnani. A ak v týchto miestach budú otvorené bane, ako je na to nádej, a ak sa má tam taviť ruda, obyvatelia nesmú mať prístup do týchto lesov, ani do lesov okolo Štiavničky. Tieto lesy, kým riadne nevyrastú, majú sa hájiť. Na ľavej strane naproti teraz opísanému lesu je tiež pekný ihličnatý, s listnatým zmiešaný les, v ktorom valasi robia tiež škody. Majú sa čo najskôr

z lesov vykázat' a aby sa tieto lesy mohli použiť pre medené závody, majú sa za tým účelom čo najlepšie pestovať.

Od Bystrej sa išlo na koni i pešky znovu späť do Štiavničky a Polomky a potom podľa potoku Štiavnička k Hronu. Krištof Falbenstainer od Polomky vedľa Štiavničky po obidvoch stranách Hrona na dĺžku dobrej jednej míle, do roku 1548 až podnes lesy vyrúbali a drevo dopravil k novej hute. Menovaný Falbenstainer na uvedenom úseku nechal stáť na vrchu kúsok lesa s niekoľkými stromami, ktoré však nie sú stromy semenáče. Tie mohol ako aj iné drevo spracovať a dopraviť. Od týchto čias nesmie podobné stromy ponechávať, ale jedno s druhým musí sa spracovať a dopraviť. Stromy semenáče musia sa ponechať na takých miestach a stráňach, kde pred vetrami najistejšie sa zachovajú a kde svoje semená môžu zhodiť. V týchto Falbenstainerom vyrúbaných lesoch na obidvoch stranách sa nič nevysialo. Následkom toho v týchto vyrúbaných lesoch a rúbaniskách na pravej strane poddaní z Lehoty (zrejme Horná Lehota – BF) rúbaniská vypálili, vyklčovali a urobili z nich polia. To sa im má, ako aj všetkým iným od týchto čias, ako je tu už aj prv uvedené, zakázať a rúbaniská sa majú hájiť, aby tam mohli znovu vyrásť lesy.

2. Od Polomky po Osrbľie po ľavej (južnej) strane Hrona

Najprv sa prišlo z Polomky (Polunga) do tzv. lesa Salaš (Schallasch wald – dnešná Salašná), rozprestierajúceho sa vedľa Petrikovej (Petrikova dolina – BF) a Maše (Petringga vnd Maschaw), v ktorom valasi patriaci muránskeho panstvu, stálym zotínaním stromov pre svoje ovčie a kozie stáda spôsobili na dĺžke viac ako jedna míľa veľké ničenie a rozmrhávanie mladého i starého ihličnatého lesa, takže sa nedá sem ani tam prejsť.

Potom sa zistili ničenie urobené taktiež valachmi v jednom peknom bukovom lese, pomenovanom Zelená alebo Konrádov les (grünen wald oder Conrad; Malá Zelená dolina alebo Veľká Zelená dolina – BF), ktorý sa rozprestiera od pily štátneho sudcu Brezna (asi lokalita Stará píla v ústí Malej Zelenej doliny – BF) smerom hore. Od končiara Čierneho vrchu (schwartzten hübls; medzi Beňušom a Rohoznou - BF) v Rohoznej (in Prorosna) späť po končiara (možno vrch Michalová – BF) na dve míle dĺžky smerom k Muráňu (Muran) a odtiaľ dolu pozdĺž toku Hrona (Gran), smerom k mestu Brezno na jednu míľu cesty je ihličnatý les, ktorý je od muránskych valachov úplne zničený.

Ďalej sa nachodí pekný ihličnatý les zvaný Kokava (Gockhaba wald; asi niekde v oblasti Čierneho Balogu, osada sa vôbec nespomína, zrejme ešte neexistovala – BF)), v ktorom valasi spôsobili škody, a to omnoho viac škody, ako by sa to na prvý pohľad zdalo.

Odtiaľ sa išlo ďalej do lesa v doline Kamenistá (Grossen Stainen Ronitzen), kde sa našla kopa porúbaného dreva, ako aj staré pracovisko, ktoré pred rokmi mal Bartolomej Lueger, avšak dosiaľ tu nový porast nevyrástol. Na tomto pracovisku smerom k niekdajšiemu bývaniu uhliarov, našlo sa asi 200 kusov rizňového dreva, ktoré v dôsledku lenivosti zhnulo, čo je na škodu samotného lesa, lebo sa mohlo na dopravu narúbaného dreva ešte použiť.

Potom sa prišlo do doliny Hájny grúň (Hayginggrundt; niekde pri vrchu Hájny grúň nad Hroncom - BF), kde drevársky majster Rupert Super zamestnáva robotníka Pavla Langa, u ktorého sa našlo 10 000 kusov zrúbaného dreva. Za 1000 kusov zrúbaného a do potoka dopraveného dreva si zarobil 11 uhorských zlatých a 75 grajciarov.

Ďalej sa prezrelo v lese jedno miesto patriace stále Superovi, kde Wolff ...imitzer naukladal k potoku 51 milierov zrúbaného dreva. Ďalej tu má narúbané Andrej Wobwatsch 16 000

kusov dreva, ktorý za 1000 kusov rúbaného a po rizniach k potoku dopraveného dreva dostáva 11 uhorských zlatých a 75 grajciarov.

Za pilou na tom istom mieste je pozdĺž potoka na obidvoch stranách pekný les, z ktorého drevo aj bez pomoci nádrže je možné splaviť do Hrona.

Od končiara Pod skalou (Rotten Stains) po strmej stráni dolu bolo zapríčinené veľké ničenie a podobné ničenie bolo zistené aj popri potoku dovnútra.

Potom sa prišlo do doliny Osrbllie (Zürnenpach), kde uhliarsky majster Super nechal ležať až do 160 milierov naštiepaného dreva. Okrem toho je tam ešte do 80 milierov stavebného dreva, ktoré tiež patrí Superovi.

Taktiež je tam do 100 milierov narúbaného dreva, z čoho jeden Superov uhliar, menom Valentín Taša, narúbal a uložil okolo 75 milierov dreva.

Na tom istom mieste nad Hroncom (Roinitz) je pekný smrekový les, z ktorého drevo je možné do Čierneho Hrona dopraviť rizňami.

Aj iné lesy sú tu až na päť míľ v dĺžke, ktoré je možné podobným spôsobom po Čiernom Hrone do Hrona splaviť, v ktorých od valachov na pravej strane lesa smerom dovnútra v dĺžke na pol míle bola spôsobená veľká škoda.

Avšak vo Vydrovom (Piperpach; Vydrovská dolina - BF) na tom istom mieste je pekný veľký les, ktorého potok vteká do Čierneho Hrona, ale aj tu boli veľké škody zistené.